

СЕКЦІЯ 5

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ
У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ ПРИКОРДОННОМУ СЕКТОРІSOURCES OF THE INDIVIDUAL INFORMATION SECURITY INVESTIGATION
IN THE FIELD OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE
AND ITS BORDER SECTOR

У статті розглянуто перелік основних джерел, що можуть бути використані в галузі публічного управління в інтересах гарантування інформаційної безпеки особистості у сфері національної безпеки та її прикордонному секторі. Зазначено, що окремі спричинені російською агресією процеси розвитку національної свідомості українців частково збігаються із частиною статей давньо-індійського епосу «Махабхарата» й інших подій, які відбувались у XX столітті в інших країнах.

Серед основних джерел дослідження інформаційної безпеки особистості визначено: носії інформації; норми міжнародного та національного права; документи цивільних, правоохоронних та військових органів державної влади, місцевого самоврядування; статистичні дані; листівки, афіші, плакати; брошури; програми політичних партій; оголошення; брошури та газети; бланки, перепустки, формуляри; звіти; свідчення людей; інформацію з функціональних пристроїв; засоби масової комунікації; Інтернет; літературу; твори образотворчого та монументального мистецтва; процеси освіти та виховання. Акцентовано увагу на необхідності попередньої оцінки джерела щодо ймовірності забарвлення інформації пропагандою та використання не перевірені практикою даних.

На прикладі дослідження окремих документальних і монументальних історичних джерел Сумщини, Харківщини та Чернігівщини показана можливість виявлення суб'єктивних ознак злочинної діяльності більшовиків та прихованого від тоталітарної влади справжнього ставлення місцевого населення до окремих процесів публічного управління в минулому.

Наведені приклади злочинної діяльності радянської влади. Зазначено, що накопичений суспільством досвід гарантування інформаційної безпеки особистості з використанням міжнародних, правових механізмів, адміністративних методів та методів правового регулювання закріплюється в міжнародних нормах права, національному законодавстві й інших нормативно-правових актах.

Ключові слова: публічне управління, джерела дослідження, інформаційна безпека, інформаційна безпека особистості, національна безпека.

The article considers the list of the main sources that can be used in the field of public administration in the interests of the individual information security in the field of national security and its border sector. It is noted that some development processes of the Ukrainians national consciousness caused by Russian aggression partly coincide with some articles of the ancient Indian epic Mahabharata and other events that took place in the twentieth century in other countries.

Among the main research sources of the individual information security are identified: media; norms of international and national law; documents of civil, law enforcement and military bodies of state power, local self-government; statistics; leaflets, posters; brochures; political parties programs; advertisement; brochures and newspapers; forms, passes, forms; reports; testimonies of people; information from functional devices; mass media; Internet; literature; works of figurative and monumental art; processes of education and upbringing. Emphasis is placed on the need for a preliminary assessment of the source on the likelihood of coloring information by propaganda and the untested data use.

On the example of study some documentary and monumental historical sources of Sumy, Kharkov and Chernigov regions show the possibility of revealing subjective signs of criminal activity of the Bolsheviks and hidden from the totalitarian government the real attitude of the local population to certain public administration processes in the past.

It brings down the wickedness of the soviet power. It was considered that the information accumulation about the individual information security by the specialties of the international laws, legal mechanisms, administrative methods and methods of legal regulation in other norms.

Key words: public administration, research sources, information security, the individual information security, national security.

УДК 351.746.1

DOI <https://doi.org/10.32843/ptm2663-5240-2020.19.17>

Кукін І.В.

к. наук з держ. упр.,
докторант прикордонної безпеки
факультету підготовки керівних кадрів
Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді. Перебіг розвитку останніх подій в Україні, Республіці Білорусь, Вірменії, Азербайджані показує реалії та переваги

використання сучасних інформаційних технологій для врегулювання соціальних і військових конфліктів. Кожна людина стикається як із загальними для всього суспільства, так і з уні-

кальними ризиками щодо помилкового сприйняття реальності. Це позбавляє її можливості результативно використовувати накопичений соціальною системою історичний досвід для вирішення типових проблем.

Особливості сприйняття людиною інформації найбільш активно використовуються країнами-агресорами та тоталітарними режимами для створення умов реалізації своїх стратегічних цілей із мінімальними витратами людських, фінансових та різноманітних матеріальних ресурсів. Необхідність систематизації й узагальнення значної кількості фактів у галузі публічного управління з питань гарантування інформаційної безпеки особистості у сфері національної безпеки та її прикордонному секторі потребує визначення та врахування дослідником необхідних для отримання достовірних результатів джерел інформації. Їх доцільний вибір сприяє виявленню типових життєвих ситуацій, що повторюються в історії, та застосуванню для вирішення проблем апробованих практикою підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інформаційної безпеки особистості, суспільства та держави розглядали: М. Банчук, Л. Веккер, А. Вороніна, В. Домарев, О. Золотар, М. Ільків-Свидницький, А. Круглов, Ю. Лисий, В. Ліпкан, О. Логінов, О. Панченко, В. Партико, К. Поппер, Е. Режабек, А. Уманський, Л. Харченко й інші автори. Водночас у галузі публічного управління проблема визначення джерел вивчення питань інформаційної безпеки особистості залишається малодослідженою.

Мета статті – визначення в галузі публічного управління основних джерел дослідження інформаційної безпеки особистості у сфері національної безпеки України та її прикордонному секторі.

Виклад основного матеріалу. Завдяки джерелам відбувається формування та введення в обіг інформації та даних. До них у галузі публічного управління можна віднести: будь-які носії інформації; документи; свідчення людей; функціональні пристрої [1, с. 19]. О. Панченко та М. Банчук джерелами інформаційного впливу на людину вважають: державу (іноземна та власна); суспільство (закордонне та національне); окремих людей. На їхню думку, вони впливають на свідомість громадян через: засоби масової комунікації; Інтернет; літературу; мистецтво; освіту; виховання; особисте спілкування. Також джерелом інформаційної безпеки особистості може бути частина інформаційного середовища, що неадекватно відображає навколишнє оточення людини із причин: складності світу

та процесів його пізнання; помилок; хибних думок; забезпечення окремими людьми корисних інтересів [2, с. 5].

В альбомі-каталозі з питань історії Західноукраїнської Народної Республіки Ю. Лисий та М. Ільків-Свидницький наводять таку класифікацію джерел: державні нормативно-правові документи та матеріали (законодавство, нормативно-правові акти цивільних та військових органів); листівки, афіші, брошури; програми політичних партій; оголошення; брошури та газети; бланки, перепустки, формуляри та звіти [3, с. 15]. Зокрема, у цьому виданні серед архівних оголошень, листівок та наказів можна знайти: попередження про покарання за поширення неперевірених чуток [3, с. 125]; необхідність доносити до представників влади про фальшиві вісті та чутки; уявлення про зв'язок перемоги з підтриманням публічного ладу і законності [3, с. 129]; а також про те, що помста ворогам ніколи в історії не приносила добра [3, с. 170].

Погоджуємося з думкою К. Поппера, що кожній людині притаманна схильність до помилок. Однією із причин цього він вважає опис реальної ситуації структурами індивідуальної свідомості, що доповнює її подвійним змістом [4, с. 15]. Основними причинами конфліктів А. Вороніна називає: необхідність розподілу обмежених ресурсів; розбіжності у сприйнятті та викривлення інформації; різне сприйняття людьми базових цінностей; невідповідний реальним потребам розподіл обов'язків, прав та відповідальності; проблеми комунікації [5, с. 198].

Пам'ять, на думку Л. Веккера, забезпечує трансфер інформації з минулого в сьогодення та майбутнє. Цінність інформації залежить від розпізнання схожих речей, ситуацій, процесів тощо [4, с. 21]. Інформацією варто вважати лише розпізнані людиною образи [6, с. 23].

З початком у 2014 р. російської агресії на свідомість громадян України впливали декілька чинників, що зменшували результативність застосування зброї для відстоювання територіальної цілісності та незалежності. По-перше, протягом багатьох століть родинні зв'язки українців та росіян тісно переплелись. З обох сторін, що воюють, могли перебувати та загинути знайомі та родичі. По-друге, серед частини населення, особливо східних регіонів, були поширені ідеї «руського світу», єдиної нації, радянської ідеології тощо. По-третє, Російська Федерація мала значно більше людських, фінансових та інших матеріальних ресурсів для захоплення України.

Зазначені факти знижували стан інформаційної безпеки особистості у сфері національної безпеки та її прикордонному секторі. Це негативно впливало як на віру в можливість перемоги над агресором, так і на спроможність окремих громадян України особисто брати участь у захисті незалежності та територіальної цілісності своєї держави.

Наведені особливості не унікальні в історії. Так, найбільш відома частина стародавнього індійського епосу «Махабхарата» – «Бхагавад-гіта як вона є» – починається з діалогу між лучником Арджуною та його візником – Крішною на початку битви. Арджуна усвідомлює, що перебуває серед прихильників правди та борців із жадібністю. Водночас, коли побачив у стані ворога своїх родичів, знайомих та потужну військову силу, він скаржиться на свої погані почуття, що пов'язані з необхідністю вбивати своїх рідних та сумнівною застосуванням зброї для отримання бажаних для суспільства результатів. На цьому підґрунті в нього з'являється бажання залишити поле бою. Для заспокоєння напарника Крішна розповідає йому про устрій світу та його основні закони [7].

Окупація у 2014 р. Російською Федерацією Криму також нагадує події аншлюсу Австрії з фашистською Німеччиною. Нові реалії життя австрійців після втрати ними незалежності яскраво висвітлені Р. Роджерсом у мюзиклі «Звуки музики» й однойменній виставі Київського національного академічного театру оперети [8].

Важливість спогадів очевидців подій пов'язана з передаванням прийдешнім поколінням унікального погляду на події минулого. Так, К. Самбурський майже однаково описує поведінку численних загонів більшовиків (січень 1919 р.), які просувалися в Київ через с. Гужівка (нині Ічнянський район Чернігівської області). Погрожуючи зброєю, забирали коней, корм для них, заходили до хат і вимагали їжі, забирали одяг, інші предмети. Цікаво, що під впливом більшовицької пропаганди вели себе, як загарбники, вихідці із Трубчевського та Новгород-Сіверського повітів (нині території Брянської (Російська Федерація) та Чернігівської областей) [9, с. 28].

Поразка добровольчої армії А. Денікіна також частково пов'язана із проблемами інформаційної безпеки особистості. За висновком Д. Філатова, «білий рух» «не надавав мужику синицю в руки та журавля в небі пообіцяти побоювався». Більшовики запропонували «брати чужі землі де, хто і скільки захоче» [10, с. 59].

За результатами досліджень спогадів громадян А. Круглов і А. Уманський дійшли висновку, що значна кількість євреїв залишалась на окупованих фашистськими загарбниками землях із причин: поширення серед них антирадянських ідей; помилкового віднесення загарбників до більш культурного та цивілізованого народу [11, с. 12].

Поява «зелених чоловічків» у Криму, обстріли населених пунктів Донбасу під виглядом Збройних сил України, тримання в підвалах так званих ЛНР та ДНР заручників простежуються в перебігу історії становлення та розвитку радянської влади. Так, В. Ленін у листі В. Кураєву, Є. Бош та О. Мінкіну від 11 серпня 1918 р. для придушення селянського повстання в Пензенський губернії надає вказівку: повісити не менш 100 завідомих (критерій визначення не вказується) кулаків і заможних осіб; призначити заручників; зробити так, щоби народ трепетав [12, с. 246].

У записці Е. Скланському (датується жовтнем – листопадом 1920 р.) рекомендується організувати військову провокацію на територіях Латвії й Естонії – перейти кордон під виглядом людей Балаховича (займався вербовкою для служби в армії Врангеля, грабжем і терором у російському прикордонні) на 1 версту та повісити 100–1 000 їхніх чиновників та заможних людей [12, с. 399]. У листі Б. Куну від 27 жовтня 1921 р. В. Ленін дає поради щодо перекладу його виступу, а саме, обмежитись загальним переказом для того, щоби європейці не бачили руських, майже варварських, методів публічного управління [12, с. 480].

У теорії держави та права відомі спроби виправдання злочинів більшовиків. Так, О. Малиновський у своїй роботі висловлює думку, що впродовж революції народними масами була зруйнована система права Російської імперії. Замість нього зародилося нове звичаєве право, що належить панівному класу. Це дозволяє радянським судам застосовувати до злочинців замість закону нові реалії соціалістичної правосвідомості [13, с. 2]. Тому не випадково в 1938 р. вчитель Глинської середньої школи (нині знаходиться на Сумщині) був засуджений за те, що при свідках доводив відсутність до 1918 р. самостійної партії більшовиків (у 1939 р. Верховний суд Української Радянської Соціалістичної Республіки погодився з існуванням у спірний період іншої назви партії та задовольнив касацію) [14, с. 63].

З листа О. Кропоткіна до В. Леніна відомо, що він намагався попередити масовий терор

із боку партійної еліти та безпідставні розстріли заручників після вбивства М. Урицького. Передумовами політичних убивств він уважав суттєві прогалини в галузі публічного управління, що спричиняють розруху та загибель тисяч людей та відповідну реакцію окремих із них [15, с. 25].

Зважаючи на зазначене, окремими джерелами інформаційної безпеки можуть бути: уявлення людини про необхідність дотримання норм міжнародного гуманітарного права, зокрема Гаазької конвенції про закони і звичаї сухопутної війни (закріплює історично зумовлений досвід знаходження під час збройних конфліктів розумного компромісу між гуманністю дій та військовою необхідністю) [16, с. 16]; якість та обсяг культурного ядра суспільства.

На нашу думку, у галузі публічного управління приділяється мало уваги дослідженню зразків образотворчого мистецтва та монументальної спадщини. Так, на плакаті невідомого художника «Укразія» (1924 р., афіша до пригодницького детективу «Укразія, або 7 + 2») зображено два погляди на справжнє життя населення радянської держави. Та сама дійсність робочим людом сприймається як рай, буржуазією – як рабський труд і розруха. Без додаткового пояснення автора неможливо зрозуміти, що саме він критикує [17, с. 47; 18]. Зазначений приклад яскраво ілюструє принципову можливість помилкового сприйняття людиною реальності.

Іншим прикладом може бути напис на братській могилі в м. Ізюм Харківської області (поховання датовані 1919 та 1923 рр.), що закликає майбутні покоління замість оплакування загиблих більшовиків крокувати під прапором комунізму по трупах. Низка граматичних помилок у тексті напису свідчать про загальний рівень культури авторів та виконавців зазначеної історичної пам'ятки.

На Сумщині одним із семи чудес світу вважається пам'ятник мамонтові в с. Кулішівка Недригайлівського району. За джерелами, що датуються до 1918 р., він відомий як прикордонний знак. Побудували його у 1841 р. на місці археологічної знахідки світового рівня з метою нагадування нащадкам про місце проходження кордону Речі Посполитої з Росією. Пам'ятник був зруйнований більшовиками. Його реставрація відбулась у 1957 р. За майже 100 років одна з ідей встановлення пам'ятки майже зникла. Зараз він уже не ототожнюється із процесами державотворення та джерелами самобутності українського народу. На користь втраченої основної ідеї цієї пам'ятки свідчать: стародавня назва пам'ятки; заснування населеного пункту вихідцями із Запорізької Сечі;

відомі з історії численні факти утиску козаків із боку Росії; знищення цього монумента більшовиками; забезпечення невідомими особами тривалого зберігання його решток; написання слова «росія» (на відміну від с. Кулішівка, Польща) з маленької літери [19, с. 333].

Автори альбому фотодокументів часів Другої світової війни дійшли висновку, що агітаційна та приватна фотозйомки суттєво відрізняються за особливостями висвітлення реальності [20, с. 193]. Зокрема, німецький офіцер, який прибув із Берліну у Кривий Ріг для інспектування складів, сфотографований зі своїм власним собакою на прізвисько Сталін [20, с. 122].

У сучасному світі статистичні дані ефективно використовуються для визначення особливостей сприйняття соціумом результативності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Як нами раніше було показано, деякі сучасні проблеми українського суспільства, зокрема пияцтво, зумовлюються фізіологією людини. Прогнозування розвитку цього явища також стає можливим за дослідженням динаміки споживання населенням овочів та фруктів [21, с. 55].

Окремим джерелом небезпеки можна вважати подання інформації, що не перевірена практикою. Так, у двох перекладах праці Аристотеля «Метеорологіка» наведені різні визначення основних кольорів райдуги: червоний, зелений, синій [22, с. 135]; червоний, зелений, фіолетовий (англ. – *purple*) [23]. У коментарі до перекладу російською мовою І. Рожанський звертає увагу на зазначення Аристотелем синьо-фіолетового кольору, або кольору моря [22, с. 232].

Це може свідчити про спробу перекладача виправити авторський текст відповідно до контексту (неможливість митцями отримати красну, зелену та синю фарби з інших) та вже відомої на момент перекладу найбільш схожої моделі, що використовує червоний, зелений та синій кольори. Також І. Рожанський акцентує увагу на наявності в оригіналі недостовірної інформації, що стосується відомого на той час художникам факту відтворення зеленої фарби із жовтої та синьої [22, с. 232].

Водночас основною помилкою у стародавньому тексті можна вважати неприпустимість пояснення кольорової моделі джерела світу (використовується в сучасних моніторах і фотокамерах) властивостями віддзеркалення світла від предметів (у сучасних кольорових принтерах та поліграфічних процесах використовуються інші фарби, зокрема жовта). Зазначену помилку можна пояснити ймовірністю використання Аристотелем більш ранніх

та пізніше втрачених джерел інформації, які він не мав змоги перевірити практикою.

Історично набутий досвід публічного управління через міжнародні, правові механізми, адміністративні методи та методи правового регулювання відображений у нормах міжнародного права, національному законодавстві й інших нормативно-правових актах. Серед джерел міжнародного права О. Золотар виділяє: договори, правові звичаї, загальні принципи права, судові рішення. У сфері інформаційної безпеки вони визначають: загальні принципи; принципи створення глобального інформаційного суспільства; права і свободи людини та міжнародні механізми їх захисту; кібербезпеку [24, с. 299].

Національні норми права у сфері національної безпеки В. Домарев розподіляє на документи, що визначають: основні положення; концептуальні погляди; засади стратегічного планування; правила поведінки суб'єктів публічного управління; поточні плани діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування [25, с. 67].

Висновки. Отже, у публічному управлінні дослідження питань інформаційної безпеки особистості у сфері національної безпеки та її секторі прикордонної безпеки потребує врахування різноманітних джерел, що дають змогу з'ясувати особливості впливу інформації та пропаганди на формування свідомості широких верств населення. Основними з них можна вважати: носії інформації; норми міжнародного та національного права; документи цивільних, правоохоронних та військових органів державної влади, місцевого самоврядування; правові звичаї; статистичні дані; листівки, афіші, плакати; брошури; програми політичних партій; оголошення; брошури та газети; бланки, перепустки, формуляри; звіти; свідчення людей; інформацію з функціональних пристроїв; засоби масової комунікації; Інтернет; літературу; твори образотворчого та монументального мистецтва; процеси освіти та виховання. Окремі з них залишаються недостатньо врахованими як докази злочинної діяльності більшовицької влади та тоталітарних режимів.

Проблема неадекватного сприйняття людиною реальності пов'язана з необхідністю сприйняття й опису безперервного та багатомірного всесвіту переважно дискретними та суттєво обмеженими за кількістю вимірів, чинників та параметрів моделей. Крім цього, використання певного джерела потребує оцінки та виявлення ймовірності забарвлення в ньому інформації пропаган-

дою та наведення не перевіреної практикою інформації. Накопичений суспільством досвід гарантування інформаційної безпеки особистості у сфері гарантування національної безпеки з використанням міжнародних та правових механізмів, адміністративних методів та методів правового регулювання закріплюється в міжнародних нормах права, національному законодавстві й інших нормативно-правових актах.

Напрямом подальших досліджень може бути визначення загроз інформаційній безпеці особистості у сфері гарантування національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харченко Л., Ліпкан В., Логінов О. Інформаційна безпека України : глосарій / за заг. ред. Р. Калюжного. Київ : Текст, 2004. 136 с.
2. Панченко О., Банчук Н. Информационная безопасность личности. Киев : КИТ, 2011. 672 с.
3. Західно-Українська Народна Республіка в документах і матеріалах Наукової бібліотеки Львівського університету імені І. Франка : альбом – каталог / упоряд. : Ю. Лисий, М. Ільків-Свидницький. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 252 с.
4. Режабек Е. Мифомышление (когнитивный анализ). Москва : Эдиториал УРСС, 2003. 304 с.
5. Вороніна А. Менеджмент : навчальний посібник. Кам'янське : ДДТУ, 2019. 356 с.
6. Партико В. Образна концепція теорії інформації : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 133 с.
7. Бхагавад-гита как она есть. Гл. 1 : Обзор армий на поле битвы Курукшетра. URL: <https://vedabase.io/ru/library/bg/1/>.
8. Звуки музики. *Київський національний академічний театр оперети*. URL: <http://operetta.com.ua/prem-mera-myuzikl-zvuki-muziki/>.
9. Самбурський К. Щоденники. 1918–1928. Гірка українська історія очима псаломщика з Гужівки. Київ : Гнозис, 2015. 1024 с.
10. Історія СРСР : збірник документів і матеріалів (1917–1991) / упоряд. С. Пивовар. Київ : Академвидав, 2017. 352 с.
11. Круглов А., Уманский А. Бабий Яр : жертвы, спасители, палачи. Днепр : Украинский институт изучения Холокоста «Ткума» ; Лира Лтд., 2019. 280 с.
12. Ленин В. Неизвестные документы. 1891–1922 гг. Москва : РОССПЭН, 1999. 607 с.
13. Малиновський О. Революційне радянське звичаєве право. Київ, 1928. 99 с.
14. Реабілітовані історією. Сумська область : у 3-х кн. Суми : Редакційно-видавнична група, 2015. Кн. 3. Ч. 1. 496 с.
15. Кропоткин П. Дневники разных лет. Москва : Советская Россия, 1992. 462 с.
16. Гнатовський М., Короткий Т., Хендель Н. Міжнародне гуманітарне право : довідник для журналістів. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.

17. Український кіноплакат 1920-х рр. ВУФКУ. Київ : Національний центр О. Довженка, 2015. 168 с.

18. Виставка кіноплаката в Довженко-центрі: барвистий вир афіш до чорно-білих фільмів. URL: https://rus.lb.ua/culture/2020/08/10/463531_vistavka_kinoplakatu.html.

19. Кукін І. Окремі способи використання фотомистецтва в музейних експозиціях. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні* : збірник наукових статей. 2020. Вип. 29. С. 331–335.

20. Рукавіцин І., Стецкевич В. Кривий Ріг крізь об'єктив німецького солдата. Київ, 2019. 200 с.

21. Кукін І. Новий погляд на причини пияцтва. *Світогляд*. 2016. № 1. С. 54–63.

22. Аристотель. Метеорологіка / под ред. И. Рожанского, А. Хржана. Пер. Н. Брагинской. Ленинград : Гидрометеоиздат, 1983. 240 с.

23. Aristotle. Meteorology. Translator E. Webster. URL: <http://classics.mit.edu/Aristotle/meteorology.html>.

24. Золотар О. Інформаційна безпека людини : теорія і практика : монографія. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2018. 446 с.

25. Домарев В. Система ситуаційного управління : Теорія, методологія, рекомендації. Київ : Знання України, 2017. 347 с.